

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Проведено дослідження аспектів побудови інформаційного суспільства. Проаналізовано забезпечення даного процесу в Україні персональними комп'ютерами.

Ключові слова: інформаційне суспільство, інформатизація, персональні комп'ютери.

Проведено исследование аспектов построения информационного общества. Проанализировано обеспечение данного процесса в Украине персональными компьютерами.

Ключевые слова: информационное общество, информатизация, персональные компьютеры.

The article investigates aspects of building the information society. The analysis of this process of personal computers in Ukraine.

Key words: information society, information, personal computers.

Постановка проблеми. Концепція сталого розвитку, яка прийнята в Ріо-де-Жанейро у 1992 р., виділяє в першу чергу розвиток науки, технологій та інформаційних послуг, що розглядаються як основні джерела економічного зростання і забезпечення високого рівня життя населення. В історичному аспекті за критерієм технологічного способу виробництва виділяють три типи економічного розвитку: доіндустріальний, індустріальний та постіндустріальний. Постіндустріальний характеризується переходом до інформаційного суспільства та економіки знань. Можливості інформаційного суспільства безмежні. З точки зору окремого громадянина, можна виділити чотири задачі по його становленню:

1. Створення законодавчої бази, що поліпшить і захистить діючі демократичні права.
2. Встановлення практичних правил, дотримання яких стимулює населення використовувати нові інформаційні технології.
3. Забезпечення знаннями та реальними можливостями для кожного громадянина.
4. Гарантії відповідності продукції і ринків найвищим стандартам якості та захисту споживача.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні процесам інформатизації в цілому та розвитку інформаційно-комп'ютерних технологій зокрема приділяється дедалі більше уваги. Останні наукові дослідження визначають наявні тенденції розвитку процесу формування інформаційного суспільства. Висвітлення даних питань є у роботах І. Беседіна, Л. Стрий, Л. Федулової, О. Чубукової та ін.

Невирішена раніше частина загальної проблеми. Європейська комісія в 1995 р. заснувала Форум для обговорення загальних проблем становлення інформаційного суспільства. Першочерговими розглянутими питаннями стали освіта, навчання та перекваліфікація. Найдоцільнішим, на думку Форуму, є такі заходи:

суттєвий перегляд освіти та навчання, які мають відповідати революції інформаційно-комп'ютерних технологій і в майбутньому розвиватися відповідно до технологічного розвитку останніх;

вивчення на власному досвіді, тобто навчання під час роботи, з використанням електронного доступу до знань та інформації, для того щоб модифікувати свої знання;

створення умов для перепідготовки і працюючих, і безробітних.

Тому для України є нагальною потребою визначення шляхів забезпечення переходу до інформаційного суспільства.

Метою статті є дослідження стану процесу інформатизації в Україні для побудови інформаційного суспільства.

Виклад основного матеріалу. На думку Д.Белла [1], концепція постіндустріального суспільства включає п'ять основних компонентів:

1) в економічному секторі: перехід від виробництва до розширення сфери послуг;

2) у структурі зайнятості: домінування професіонального та технічного класу;

3) основоположний принцип суспільства: центральне місце знань як джерела нововведень і формулювання політики;

4) прийняття рішень: створення нової «інтелектуальної економіки»;

5) майбутню орієнтацію: особливу роль технології та технологічних оцінок.

У рекомендаціях Ради Європи, зокрема відзначається, що країни-члени ЄС для побудови інформаційного суспільства повинні прискорити процес лібералізації сектора телекомунікацій шляхом:

відкриття для конкуренції до тепер ще монополізованих інфраструктур і послуг;

усунення політичного тиску і бюджетних обмежень некомерційного характеру для операторів телекомунікацій;

розробки чіткого плану і порядку реалізації практичних заходів для досягнення цих цілей.

Аналіз процесів інформатизації в різних країнах провела Л.О. Стрий (табл. 1) [2]. В таблиці вказується кількість зайнятих у відсотковому співвідношенні на виробництві та сфері послуг (разом – 100%). “Послуги / виробництво” – характеризує відношення числа зайнятих у сфері послуг до числа зайнятих у виробництві (промисловість + сільське господарство). “Інформація / товари” – характеризує відношення числа зайнятих обробленням інформації до числа зайнятих у сфері товарних операцій.

Після 1970 року зайнятість у сфері послуг наведених держав стає переважаючою. У 1990 році коефіцієнт “Послуги / виробництво” в усіх країнах став більше 1. У той самий час коефіцієнт “Інформація / товари” в жодній країні не досяг 1. Це означає, що до 1990 року економіка в зазначених країнах стала постіндустріальною, але ще не інформаційною. Інформаційна економіка за розрахунками Л.О. Стрий була сформована в США,

Великобританії, Франції та Німеччині до 2005 року, а в інших зазначених країнах після цього терміну.

Таблиця 1

**Динаміка розвитку інформаційної економіки
(статистика зайнятості за галузями)**

Кількість зайнятих	1920	1970	1990	2005
Сполучені Штати Америки				
Виробництво, %	28,0	33,6	25,8	23,0
Послуги, в цілому, %	52,0	66,4	74,2	77,0
Послуги / виробництво	1,1	2,0	0,3	3,8
Інформація / товари	0,4	0,6	0,9	1,2
Великобританія				
Виробництво, %	53,0	46,7	30,6	25,6
Послуги, в цілому, %	47,0	53,3	69,4	74,4
Послуги / виробництво	0,9	1,1	2,4	3,0
Інформація / товари	0,3	0,5	0,8	1,1
Німеччина				
Виробництво, %	59,1	51,2	41,5	30,2
Послуги, в цілому, %	40,9	48,8	58,5	69,8
Послуги / виробництво	0,7	0,9	1,4	2,1
Інформація / товари	0,3	0,4	0,6	0,95
Франція				
Виробництво, %	53,1	43,15	30,6	28,5
Послуги, в цілому, %	46,9	56,85	69,4	71,5
Послуги / виробництво	0,9	1,3	2,3	3,1
Інформація / товари	0,3	0,5	0,8	1,0
Японія				
Виробництво, %	66,3	42,1	36,1	31,7
Послуги, в цілому, %	33,7	57,9	63,9	68,3
Послуги / виробництво	1,2	1,4	1,8	1,95
Інформація / товари	0,3	0,4	0,5	0,7
Італія				
Виробництво, %	66,5	52,5	33,9	29,2
Послуги, в цілому, %	33,5	47,5	66,1	70,8
Послуги / виробництво	0,8	0,9	2,1	3,0
Інформація / товари	0,3	0,3	0,6	0,85

Сфера послуг розвивається у сукупності економічних відносин, аналіз якої провела А.В. Сидорова, а також простежила генезис її формування та розробила основні положення сучасної сфери послуг в Україні [3], які адаптовані нами для інформаційних послуг (табл. 2).

В інформаційній економіці сфера інформаційних продуктів та послуг стає домінуючою, основні спеціальності займають професіонали, які використовують інформацію і знання, тобто інформація і знання будуть головними факторами, від яких залежить конкурентоспроможність підприємства, інтелектуальний потенціал стає основним капіталом. Фахова

структура зайнятості модернізується у бік більшого зростання частки діяльності, що потребує більш високої кваліфікації і високого рівня освіти. Розширюється застосування новітніх інформаційних технологій в економіці: управлінських інформаційних систем, систем підтримки прийняття рішень, систем віртуальної реальності, інтелектуальних систем тощо.

Таблиця 2

Генезис формування сучасної концепції сфери інформаційних послуг

Аспекти порівняння	Основи попередньої концепції	Положення сучасної концепції
Методологія визначення валового продукту	Розподіл економіки на сферу матеріального виробництва і невиробничу сферу	Охоплення всіх сфер економіки
Облік послуг у валовому продукті	Роботи і послуги виробничого характеру	Послуги усіх видів діяльності
Організація діяльності	Вузкий асортимент, однорідність послуг, послуги без сервісу	Диверсифікація послуг, комплексні послуги
Досягнення цілей діяльності	Масове охоплення споживачів послугами	Пошук основного споживача
Домінуючі функції в організації	Планування, контроль, облік, аналіз, регулювання	Цілеполягання, мотивація, прогнозування
Наукові основи управління	Управління, кількісний підхід, систематизація	Менеджмент, ситуаційний підхід, синергетичний ефект
Ставлення до ресурсів	Централізоване матеріально-технічне постачання	Ринок інформаційних ресурсів, управління інформацією
Оплата і продуктивність праці	Низька вартість робочої сили, низький рівень продуктивності праці	Висока вартість робочої сили, високий рівень продуктивності праці та темпів її зростання
Пріоритети	Випереджальний розвиток виробничої сфери щодо сфери послуг	Оцінка рівня розвитку країни за показниками сфери інформаційних послуг

З'явилося принципово нове поняття – національні інформаційні ресурси, які розглядаються як нова економічна категорія. На думку вчених, у XXI столітті інформаційні ресурси стануть основним національним багатством, а ефективність їх промислової експлуатації все більшою мірою буде визначати можливість країни в цілому.

Стратегія розвитку інформаційно-знаннєвого суспільства є сьогодні центральним системним ядром соціально-економічної політики розвинених країн, що дозволяє їм максимально скористатися перевагами пануючого інформаційного техніко-економічного укладу еволюції людської цивілізації. Переваги нових інформаційних технологій обумовили існуючий економічний

та технологічний розрив між багатими і бідними країнами, але ці переваги можуть і повинні бути задіяними для ліквідації даного розриву в Україні [5]. Відмова від динамічної розбудови інформаційно-знаннєвого суспільства призведе до консервації та посилення накопиченого кризового потенціалу.

Сучасні проблеми економічного розвитку пов'язані, насамперед, із інтелектуалізацією праці, наданням найвищого пріоритету процесам продукування нових знань, які здатні забезпечити соціально-економічний прогрес українському суспільству.

Вітчизняні вчені стверджують, що Україна «опинилася в глобальному світі, але ще, на жаль, залишається поза глобальною економікою». На їх думку, «еволюція постіндустріального суспільства характеризується послідовною актуалізацією й розвитком сфери послуг, інформаційного сектора, економіки знань» [3]. Інформація та знання стають всеохоплюючими і найбільш вагомими, визначальними чинниками розвитку високих технологій, факторами забезпечення споживчих властивостей товару і, в решті-решт, підйому національного добробуту.

Так, 16 вересня 2008 р. "Economist Intelligence Unit" (аналітичний підрозділ журналу "The Economist") опублікував доповідь "Порівняльний аналіз конкурентоспроможності ІТ-індустрії в 2008 р." за останні роки Україна, у зв'язку із включенням до рейтингу нових країн (Бангладеш і Хорватії), погіршила свою позицію з 56 місця в 2007 р. на 57 місце в 2008 р. зниження сталося за всіма показниками, крім показника "людський капітал", за яким Україна піднялася з 47 на 37 місце. На жаль, Україна займає одне з останніх місць за кількістю персональних комп'ютерів (ПК) на 100 осіб населення. Цей показник складає – 2.5 ПК (табл. 3 ілюструє наявність обчислювальної техніки в Україні та по регіонах). Для порівняння в Росії – 10.1, Польщі – 14.2, Франції – 37.0, Німеччині – 48.5. На сьогоднішній день за готовністю ІТ-інфраструктури позиція, яку займає Україна у світі, – 82 місце серед 104 країн. Поряд з Україною знаходиться Замбія та Танзанія (81 та 83 місця відповідно). Росія займає 62 місце у рейтингу [7].

Таблиця 3

Наявність парку обчислювальної техніки за регіонами

Регіон	2004	2005	2006	2007	2008
Україна	1124,6	1420,2	1761,6	2121,2	2522,4
АРК	42,7	50,4	60,8	73,7	88,7
Вінницька	28,4	32,8	40,1	47,7	56,9
Волинська	18,9	22,7	25,0	29,3	35,8
Дніпропетровська	105,8	117,2	152,3	178,8	222,6
Донецька	102,3	121,4	154,0	181,9	211,9
Житомирська	22,0	27,2	32,5	38,9	46,5
Закарпатська	18,8	21,5	26,9	31,0	36,4
Запорізька	65,5	76,5	85,5	127,6	131,4
Івано-Франківська	19,0	23,1	30,7	35,7	41,9
Київська	27,0	32,9	35,0	45,2	57,6

Продовження табл. 3

Кіровоградська	18,9	22,2	25,5	30,0	35,1
Луганська	36,3	48,7	65,5	73,5	85,9
Львівська	48,3	65,0	73,0	89,7	116,2
Миколаївська	30,3	35,3	40,8	45,7	52,3
Одеська	50,9	68,6	79,2	99,3	119,0
Полтавська	33,6	41,4	56,8	66,5	76,3
Рівненська	22,4	26,0	30,5	35,3	40,4
Сумська	28,7	33,4	39,3	45,1	52,3
Тернопільська	16,7	20,5	21,7	27,0	32,6
Харківська	94,3	119,2	142,6	171,0	199,0
Херсонська	19,4	48,0	28,4	34,0	39,4
Хмельницька	25,4	30,5	36,0	41,7	49,6
Черкаська	23,2	27,4	52,8	54,4	56,1
Чернівецька	14,5	19,2	21,5	25,2	29,6
Чернігівська	23,3	28,2	33,2	38,0	44,2
м. Київ	178,2	249,5	358,1	439,4	547,2

Висновки та перспективи подальших досліджень. Інформаційна складова НТР виводить проблему накопичення людського капіталу на новий рівень. І ті сфери життєдіяльності, які сприяють його розвитку, мають бути визначені пріоритетними в державній стратегії, а саме: освіта, підготовка та перепідготовка кадрів на виробництві; наука, включаючи витрати на дослідження і розробки; інноваційна сфера, у т.ч. витрати на технологічні інновації, на стимулювання інноваційної діяльності і утворення інтелектуальної власності; охорона здоров'я, включаючи витрати на екологію і фізичну культуру, і, нарешті, культура в широкому розумінні.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Белл Д.* Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования [Текст] / М.: Academia, 1999. – 787 с.
2. *Стрий Л.О.* Маркетингове управління на рубежі XXI століття: системне дослідження [Текст] / Стрий Л.О. – Одеса: Астропринт, 2000. - 304 с.
3. *Сидорова А.В.* Экономико-статистические методы в управлении сферой услуг [Текст] / Сидорова А.В. – Донецк: ДонНУ, 2002. – 239 с.
4. *Україна* у вимірі економіки знань [Текст] / За ред. акад. НАН України В.М. Гейця. – К.: "Основа", 2006.- 592 с.
5. *Жаворонкова Г.В.* Розвиток інноваційних інформаційно-комп'ютерних технологій в Україні [Текст] / Жаворонкова Г.В., Борисюк І.О. // Формування ринкових відносин в Україні: 36. наук. праць. Вип. 3(82).- К., 2008. – С.68-72.
6. *Жаворонкова Г.В.* Дослідження стану комп'ютерного та програмного забезпечення авіапідприємств [Текст] / Жаворонкова Г.В., Салій Т.М. // Вісник Донецького національного університету: Науковий журнал. Серія В. Економіка і право. – Донецьк: ДНУ, 2009. - №1. Т.1. – С.26-31.